

Kvítková N., 1998, *Odras česko-slovanských kontaktů ve »Staročeské kronice tak řečeného Dalimila«*, [in:] *Česká slavistika 1998. České přednášky pro XII. mezinárodní sjezd slavistů*, Praha, s. 179–183.

Staročeská kronika tak řečeného Dalimila 1 a 2., 1988, k vydání připravili Jiří Daňhelka, Karel Hádek, Bohuslav Havránek, Naděžda Kvítková, Praha, Academia 1988.

***Česká a polská emigrační literatura. Emigracyjna literatura
czeska i polska. Sborník z mezinárodní vědecké konference.***

Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej,

red. Libor Martinek, Martin Tichý,

Slezská univerzita v Opavě, Opava 2002, 310 s.

Zbiór artykułów pokonferencyjnych, który ukazał się w 2002 roku w Opawie, jest wynikiem siódmej z kolei konferencji międzynarodowej z udziałem naukowców polskich i czeskich, zorganizowanej przez Uniwersytet Śląski w Opawie¹. Konferencja odbyła się w dniach 14–15 listopada 2001 roku i była poświęcona czeskiej oraz polskiej literatury emigracyjnej.

Tom został podzielony w taki sposób, że na początku znajdują się referaty autorów czeskich i autorki słowackiej (Viera Žemberovej z Prešova), w drugiej części zaś artykuły naukowców polskich. Na końcu, tuż przed podsumowaniem zbioru, znajduje się jedyny artykuł niemiecki, napisany przez Hansa-Christiana Trepte (z Lipska). Referaty zostały przez edytorów ujęte w określone ramy kompozycyjne: rolę początku pełni artykuł Jiřego Damborskiego, w którym autor opisuje najistotniejszą różnicę między polską a czeską literaturą powstającą poza granicami kraju. Według J. Damborskiego istotne jest podejście do literatury, łączące się ze świadomością odbiorcy. Dla Polaków, którzy mają tradycję wielkiej romantycznej literatury emigracyjnej, wydźwięk słowa *emigracja* jest pozytywny. Twórcy czescy, którzy poza granicami kraju zaczęli tworzyć głównie w latach powojennych, często, dzięki oddziaływaniu propagandy komunistycznej, byli przez rodaków traktowani jako zdrajcy narodu.

Natomiast podsumowaniem jest artykuł zatytułowanym *Česká a polská exilová literatura*, w którym krótko omówiono tematykę wszystkich referatów wchodzących w skład omawianej pozycji, a także podano notki biograficzne autorów publikowanych prac.

¹ Wszystkie daty oraz tematy konferencji wymienione zostają na końcu książki w podsumowaniu zawartości zbioru

Wśród referatów zarówno polskich, jak i czeskich, znajdują się prace komparatystyczne, w których autorzy wskazują na podobieństwa i różnice literatury polskiej i czeskiej (autorów piszących poza granicami swojego kraju) powstałej w zbliżonym przedziale czasowym. Przykładem artykułu porównawczego może być referat Drahomíra Šajtara z Ostrawy (*Neviditelný domov*) lub polski tekst Leszka Engelkinga (*»Miejsca, które opuściliśmy żyją dalej«*. *Nostalgiczne przywoływanie przeszłości w emigracyjnej poezji Jana Lechonia i Ivana Blatnego*). D. Šajtar dokonuje interesującej analogii, porównując ze sobą dwie antologie: polską – *Najwybitniejsi poeci emigracji współczesnej* i czeską – *Neviditelný domov*, które ukazały się na emigracji, w Paryżu, w latach pięćdziesiątych (1951 – polska, 1954 – czeska). Według autora, pomimo istotnych różnic, w antologiach można dopatrzyć się także wielu podobieństw: najważniejszym z nich jest – według D. Šajtara – polityzacja utworów wchodzących w skład analizowanych przez niego antologii, a także ich ocena przez krytyków literackich. W tym miejscu jako przykład autor referatu podaje recenzję polskiego zbioru napisaną przez Juliana Przybosa oraz omówienie antologii czeskiej, będące zarazem jej słowem wstępnym, autorstwa Jana Tumlířa. Oba teksty krytycznoliterackie są do siebie podobne, choć, jak udowadnia Šajtar, krytycy nie znali wzajemnie swoich prac.

Šukaniem podobieństw u różnych na pozór poetów, zajmuje się Leszek Engelking, który porównuje ze sobą biografie, a także twórczość Jana Lechonia oraz Ivana Blatnego. Ciekawym rysem, łączącym poetów w życiu osobistym, były – według niego – ich cechy charakteru, prowadzące do zaburzeń w codziennej egzystencji i postaw neurotycznych. W poezji Lechonia i Blatnego, mimo odmiennej tematyki, autor referatu dostrzega wiele podobieństw, przede wszystkim dotyczących kompozycji (np. tendencja do klasyfikowania formy wierszy).

Wśród czeskich referatów przeważają prace autorów związanych z Opavą (na czternaście – aż osiem). Badacze czeskich interesuje zarówno proza emigracyjna (m.in.: Viléma Hejla, Jana Čepa, Jiřího Grušy, Benjamína Kurasa, Josefa Jedlički), jak i poezja powstająca poza granicami Czech (m.in.: Jaroslava Havelki, Libora Kovalá, Libuše Čačalovej). Wśród artykułów, w których poruszono temat dramatycznej samotności i wyobcowania twórców piszących na obczyźnie (np: *Třikrát na téma »český úděl«* aneb *Proza jako hledání identity* Ladislava Soldána, *Exil jako stav duše* Drahomíry Vlašínovej), oraz tych, w których zwrócono przede wszystkim uwagę na polityczny aspekt charakteru literatury emigracyjnej, związany często z represjami władz państwowych wobec twórców (np. *Peroutkuv dvojí exil* Martina Tichého, *Vyrovnání s totalitou ve vzpomínkové tvorbě exilových autorů po roce 1968* Joanny Čzaplińskiej), wyróżnia się referat Libora Martinka – *Kapky na skle. Haiku Libora Kovalá*. Tekst ten nie koncentruje się na samej tematyce poezji Kovalá, lecz zwraca uwagę przede wszystkim na nietypową dla czeskiej poezji formę, jaką są wzięte z tradycji japońskiej wiersze haiku. Autor wprowadza czytelników w formalno-teoretyczne podstawy poezji haiku, a następnie wśród utworów Kovalá odszukuje podstawowe cechy nawiązujące do japońskiej poezji. Martinek nie boi się również wspomnieć

o wadach twórczości poetyckiej Kovala: naiwności oraz banalności niektórych jego utworów. Zwraca także uwagę na trudności, jakie poeta napotykał, próbując przenieść japońską formę na grunt poezji czeskiej.

Warto też dodać, że *Vyrovnnání s totalitou ve vzpomínkové tvorbě exilových autorů po roce 1968* Joanny Czaplińskiej jest jedynym w omawianym zbiorze tekstem polskiego autora, który został poświęcony literaturze czeskiej oraz został napisany w języku czeskim.

Czescy autorzy referatów, pisząc o rodzimej literaturze, odwoływali się w swoich pracach do polskiej tradycji literatury emigracyjnej jako do tej, która posiada dłuższą historię ugruntowaną na dobre twórczością romantyków w okresie Wielkiej Emigracji. Ludvík Štěpán (Brno) w referacie zatytułowanym *Úloha prozaických hraničních forem v polské emigrační literatuře 20. století* omówił i sklasyfikował wybrane gatunki polskiej literatury emigracyjnej, które pojawiły się w XX wieku, przede wszystkim po II wojnie światowej. L. Štěpána interesują przede wszystkim gatunki graniczne, związane z narracją w pierwszej osobie, ze wspomnieniami. Koncentruje się on na reportażu, dziennikach i listach oraz esejach, mających charakter zapisków osobistych. Czeski badacz powołuje się na znane nazwiska polskich twórców emigracyjnych (m.in.: Arkadego Fiedlera, Ksawerego Pruszyńskiego, Aleksandra Watta, Andrzeja Bobkowskiego, Czesława Miłosza, Witolda Gombrowicza, Gustawa Herlinga-Grudzińskiego, Stanisława Vinceza).

Autorzy referatów zarówno polscy, jak i czescy, zwracają uwagę na charakter literatury emigracyjnej, która często bywała sentymentalna, pełna nostalgii, w której utracona ojczyzna jawiła się twórcom jako raj, do którego nie ma już powrotu. Typowy dla twórców emigracyjnych jest również stan duszy: człowieka zagubionego, często kosmopolity, bez prawdziwych korzeni, lecz nieumiejącego zachować obiektywizmu wobec tego, co związane jest z krajem pochodzenia. Na tle tych stereotypów związanych z twórcami emigracyjnymi doznacza się tekst Vladimíra Novotného *K nové interpretaci exilu v současné české próze*. Autor zwraca uwagę na utwory Jaroslava Vojevody, który ponawiał w swojej twórczości apel, by pisarze tworzący poza granicami Czech nie oddzielali „makroświata” emigracji od „mikroświata” związanego z ojczyzną. Vojevoda w swoich powieściach uznaje sentymentalizm oraz nostalgię za ucieczkę od prawdziwych problemów. Novotný przy okazji analizy twórczości Vojevody zwraca uwagę na nieprzychylny sposób, w jaki krytyka odnosi się do powieści lub wierszy, które starają się przełamać stereotyp nieszczęśliwego Czecha-wygnąńca. Ponadto V. Novotný uważa, że współczesna czeska proza emigracyjna zmienia swe oblicze. Na przykładzie Jana Křesadla i Ivy Perkárovej autor ukazuje, że wyjściem dla pisarza emigracyjnego może być albo utożsamienie się z kulturą masową, albo całkowite odcięcie się od tożsamości narodowej.

Wśród tekstów polskich, oprócz wymienionych wcześniej referatów Joanny Czaplińskiej oraz Leszka Engelkinga, warto również wspomnieć o innych referatach poświęconych czeskiej literaturze. Chodzi o *Karla Michala – pisarza gorzkiego i przewrotnego* Zofii Tarajło-Lipowskiej i o *Dwóch bardów emigracji. Poetykę tekstów Ja-*

cka Kaczmarzkiego i Karla Kryla Zbigniewa Stali. Reszta polskich prac dotyczy różnych przejawów literatury emigracyjnej w twórczości autorów polskich (m.in. Gustawa Zielińskiego, Pawła Łyska, Józefa Conrada Korzeniowskiego, Jana Brzękowskiego, Czesława Miłosza). Referaty polskie, podobnie jak prace czeskie, poruszają różnorodne tematy związane z literaturą emigracyjną, omówiona zostaje w nich zarówno proza dokumentacyjna (Stefan Melkowski), przekłady poezji (Dariusz Tomasz Lebeda), jak i proza sław polskiej emigracji: np. Sławomira Mrożka (Katarzyna Tałuć) czy Aleksandra Wata (Ryszard Zajączkowski)².

Tom *Česká a polská emigrační literatura...* jest z uwagi na swój charakter interesującym źródłem informacji na temat polskiej i czeskiej literatury emigracyjnej. Dla czytelnika, który posiada już pewien zasób wiedzy na temat twórców emigracyjnych, lektura omawianej pracy może stać się doskonałym sposobem na poszerzenie i uzupełnienie informacji. Choć każdy z referatów poświęcony jest innemu twórcy lub innemu zjawisku związanemu z twórczością powstającą poza granicami ojczyzny, całość pracy pozwala uchwycić najważniejsze procesy, idee, formy, które wykształcili pisarze, tworząc na obczyźnie. Tom *Česká a polská emigrační literatura...* pozwala więc odbiorcy syntetycznie spojrzeć na ciekawe zjawisko, jakim jest polska i czeska twórczość emigracyjna.

Anna Janik, Opole

² Część omówienia dotycząca polskich autorów jest krótsza ze względu na charakter „Bohemistyki”, koncentruję się na referatach autorów czeskich oraz pracach polskich poświęconych literaturze czeskiej.

Książki nadesłane do redakcji „Bohemistyki”

**„Usta as Albim Bohemica” I, č. 3 [ukazało się drukiem styczeń 2003 r.],
Katedra bohemistiky PF UJEP v Ústí nad Labem, 97 s., ISSN 1213-7618.**

Ten numer czasopisma usteckich filologów jest poświęcony historii, współczesności i przyszłości północnoczeskiej lingwistyki. Pod tą samą nazwą odbyło się 16 stycznia 2002 r. seminarium na Uniwersytecie w Ústí nad Labem. Wygłoszone na nim referaty znalazły się w prezentowanym numerze „Bohemiców”. Znajdują się tutaj następujące prace: *Z historie »ústecké lingvistiky«* Aleny Debickiej (s. 1–9), *Historie severočeské onomastiky a naše místo v ní* Ludvíka Kuby (s. 11–16), *Severočeské vysokoškolské výzkumy jako příspěvek k české antroponomastice* Miroslavy Knappo-